

CICLE BIS:
UN ANY DE SEXUALITAT I AFECTIVITAT

David DURAN, *Cicle bis*, Edicions Bromera, «Espurna» núm. 24, Alzira,
1996.

Finalista del Premi Bromera a l'Aplicació Didàctica d'un Text Literari

Cicle bis: Un any de sexualitat i afectivitat

Hom reconeix que l'objectiu principal de qualsevol projecte educatiu és que l'alumnat pugui desenvolupar-se de manera integral en els diferents àmbits psicològics i socials. Només així podrà participar en la construcció d'una societat més justa.

Si admetem el que hem dit com la prioritat educativa principal, els projectes curriculars no poden deixar de banda determinats eixos transversals, o processos actius, permanents, formadors i preventius. Un d'aquests, per raons òbvies, és l'educació afectivosexual.

La nostra previsió de treball arranca a partir de la lectura de *Cicle bis* per part de l'alumnat al mateix temps que alguns professors del nivell de tercer d'ESO. Així s'articula i coordina, a partir de les diferents àrees, una sèrie d'activitats d'aprenentatge al voltant de la lectura esmentada. Amb tot, el disseny del projecte es confeccionarà en diferents reunions del nivell educatiu amb el qual treballarem, amb la intenció que aquest siga adequat a la realitat del nostre alumnat i coherent amb aquesta.

No tenim una altra pretensió, durant un any escolar, que aproximar-nos mitjançant aquest llibre a una sèrie de continguts envoltats per l'acte plaent de la lectura —els quals són formadors i informadors en l'àmbit sexual i afectiu de l'adolescent— així com prevenir possibles prejudicis negatius de caire extraescolar que poden influir en aquesta formació.

Amb tot el reconeixement cap als especialistes en la matèria, creiem que és recomanable que tot el professorat s'hi implique, ja que només així podrem tractar el tema des d'una òptica més general i més propera a l'univers de l'adolescència. Per tot això el nostre projecte incorpora diferents crèdits i àrees com ara: Llengües, Ciències Socials, Matemàtiques, Ciències Experimentals, Educació Física i Música. Però el projecte trobarà el clímax a les tutories, on expandirem, sintetitzarem, avaluarem i coordinarem els interessos i les necessitats dels nostres alumnes.

Sense més preàmbuls, us presentem la nostra proposta d'explotació didàctica del *Cicle bis* com a material per a treballar un dels eixos transversals de l'ESO. Us fem arribar els nostres acords, els nostres objectius que incloem en el PCC (Projecte Curricular de Centre), unes activitats d'aprenentatge per cada crèdit comú que intervé en l'experiència i una valoració final.

Com que per raons organitzatives els alumnes no cursen tots els crèdits comuns durant tot l'any, la primera cosa que hem fet ha estat distribuir les activitats d'aprenentatge en els diferents trimestres, així com fixar les tutories on hauríem de motivar, retornar les activitats a les àrees, fer-ne unes altres, avaluar el procés i rectificar tot allò que creiem convenient.

Eix temàtic: **Educació sexual i afectiva.**

Lectura: DURAN, D., *Cicle bis*, Edicions Bromera, «Espurna» núm. 23, Alzira, 1996.

OBJECTIU GENERAL

Facilitar que l'alumnat construïska el seu coneixement sexual, s'assumisca com a ésser sexual i establisca relacions interpersonals felices, responsables i plaents.

OBJECTIUS DIDÀCTICS

a) Afavorir l'acceptació positiva de la pròpia identitat sexual, lliure de discriminacions.

- b) Informar dels processos sexuals i afectius durant l'adolescència.
- c) Crear actituds positives i conductes responsables.
- d) Respectar altres cultures i opcions sexuals.
- e) Els objectius didàctics de cada àrea on s'insereixen les diferents activitats, vistos d'una manera interdisciplinària.

1. Des de la Tutoria

Cicle bis esdevé per al tutor un material important que li serveix per a assolir alguns dels objectius que ens hem marcat per al crèdit de Tutoria. Aquests, de prèviament, s'han comunicat a l'alumnat i als pares i les mares en una reunió:

- Facilitar el coneixement mutu, la confiança, i potenciar l'ambient de respecte i de treball.
- Conèixer de manera pública i/o anònima les concepcions, les actituds i els interessos previs de l'alumnat pel que fa a la vida sexual i afectiva.

Activitat 1 (Motivació i avaluació inicial)

De manera individual i anònima, passarem un qüestionari obert als alumnes que ens permetrà situar el tema, que es desinhibisquen i observar què en coneixen:

- On o de qui has après el que saps sobre sexualitat?
- Què et sembla que s'aprenge educació sexual a l'Institut?
- Sexe i amistat van junts?
- Què t'agradaria aprendre en aquestes classes?

Una vegada contestats els formularis, els repartirem en grups de cinc persones, que hauran d'extraure'n les conclusions. Tot seguit i amb una pluja d'idees, les anotarem a la pissarra. Deixarem passar uns minuts de reflexió, i ja estarem en condicions d'establir un debat sobre les inquietuds de l'alumnat.

La intenció d'aquesta activitat és que l'alumne reflexione sobre el tema, entre en contacte amb la matèria i es desinhibisca. D'altra banda, el tutor/a podrà intuir quins són els tòpics, les preocupacions i els interessos que l'alumnat en té.

Activitat 2 (D'organització)

El tutor presentarà *Cicle bis*, anunciant que serà treballat i dinamitzat des de la tutoria i des dels diferents crèdits comuns, on sí que serà avaluat. Tot seguit es pactarà amb l'alumnat el calendari de treball a partir de les propostes dels diferents crèdits (caldrà inserir en el temps els continguts segons les necessitats dels diferents crèdits comuns).

Paral·lelament es pot anunciar l'inici del projecte als pares amb la intenció que a partir de la lectura del llibre col·laboren des de casa. A més a més, la participació dels pares i les mares pot tenir diferents graus de concreció depenent del tarannà de la família:

- Una simple conversa familiar al voltant del llibre.
- Organització d'una xarrada des de la tutoria per als pares i/o alumnes al centre.
- Participació activa dels pares com a ajudants del professorat dins de les aules.

Òbviament, perquè l'activitat siga productiva, el llibre ha de ser llegit pels pares o mares alhora que pels seus fills o filles.

Activitat 3 (De síntesi i resposta)

Una vegada s'han portat a terme les diferents activitats als crèdits comuns, el tutor i l'alumnat les hauran de reprendre a l'hora de tutoria on:

- De manera oral (taula redona, debat, exposició, etc.) intentarem escatir tot dubte o aspecte que no els haja quedat clar.
- Sintetitzarem els nous aprenentatges, o els ampliarem, a partir del que s'ha fet als crèdits mitjançant diferents tècniques que anirem canviant per no ser monòtons: mapes conceptuals, murals, enregistraments audiovisuals, etc.
- Posarem en relació el *Cicle bis* amb tot allò que hem après:

Què n'he après?

Ix a *Cicle bis*

Comentaris personals

2. Des de Llengua i Literatura

A banda d'una funció bàsica de la literatura —com és gaudir i «perdre el temps» amb la lectura, cosa que *Cicle bis* aconsegueix en l'adolescent de manera immanent—, nosaltres, i des dels crèdits de llengua i literatura, hem seleccionat unes activitats que giravolten sobre dos nuclis temàtics del nostre programa: el tòpic literari de l'amor i les relacions que es produeixen entre significats lingüístics, així com els eufemismes i la relació que tenen amb els registres lingüístics. A més a més, no oblidarem la necessitat de reflexionar al voltant del sexisme dins del llenguatge.

D'altra banda, amb aquestes activitats volem que l'alumne es projecte estèticament i conceptualment amb les opinions personals.

Activitat 1 (Ens enamorem)

Tot partint d'un recull de textos orals o escrits com el següent:

- *Cicle bis*.
- Selecció musical de: Jacques Brel, Domenico Mogdouno, Nat King Cole i Sau.
- Poemes d'Ausiàs March: *Alt e amor* i *Quan plau a Déu*.
- Qualsevol telenovel·la.

Els alumnes, amb els seus grups de treball, hauran de discutir els diferents tractaments de l'amor que s'hi fan. Tot seguit, i mitjançant un mural, o qualsevol altre suport, els grups hauran de reflectir les coincidències i divergències que hi ha entre els diferents textos.

L'objectiu d'aquesta activitat és discriminar els tòpics literaris sobre l'amor i allò que en pot ser més realista. Una vegada acabats els murals, els podem contrastar i establir un debat al voltant del concepte amor.

Activitat 2 (De collons)

«De collons» és una activitat que vol que l'alumnat reflexione sobre les diferents relacions que s'estableixen entre significats i significants en el signe lingüístic. Per fer això hem seleccionat la sinonímia i l'eufemisme. Per un altre cantó, és imprescindible parlar de la cultura lingüística de *Cicle bis*, és a dir, sobre els registres lingüístics que s'hi empenen.

Per a començar, el grup de treball hauria d'identificar dènou maneres diferents d'anomenar el penis que surten al tercer capítol del llibre i ordenar-les de més a menys grau de formalitat.

L'activitat es repetirà per a les denominacions de *testicles*, *pits* i *vulva*.

En segon lloc, els diferents grups hauran de donar resposta a les qüestions següents (una resposta individual i una altra de grup):

- Per què aquestes parts del cos reben tants noms diferents?
- Quina visió de la sexualitat masculina i femenina transmeten en cada cas?
- Inventat tres sinònims de les paraules que ara estudiem.

I ja per a acabar, davant les respostes de cada grup, els alumnes hauran d'entrar en contacte amb la resta de grups. Tota la classe haurà de ser capaç, sense renunciar als seus plantejaments, de consensuar una resposta col·lectiva.

Activitat 3 (De crítica)

Paral·lelament a les activitats anteriors, i de manera individual, els alumnes hauran de fer una ressenya literària de *Cicle bis* on es tracten els aspectes següents:

- Objectius del llibre.
- Valor literari.
- Utilitat de la lectura.
- Altres aspectes d'interés.
- Opinió personal.

3. Des de ciències experimentals

Si volem que l'alumne s'accepte, hem d'admetre que és important que conega perfectament l'anatomia del seu cos, però per raons de cronologia biològica dels nostres lectors, no podem deixar de banda uns aprenentatges clars, formatius i preventius en temes com els anticonceptius i en els riscos raonats de pràctiques sexuals on hi haja perills de transmissió de diferents malalties, en concret, la sida.

Activitat 1 (Quina calor! Despulla't i mira't)

Si *Cicle bis* és un llibre plàstic, clar i entenedor, ara hem de ser capaços de dibuixar els diferents òrgans sexuals i classificar-los segons la seua ubicació.

ÒRGANS: penis, trompes de Fal·lopi, úter, conductes deferents, glàndules annexes, llavis majors, mont de Venus, testicles, orifici uretral, escrot, vulva, llavis menors, clítoris, orifici vaginal, ovaris, coll de l'úter, vagina.

Comproveu els vostres dibuixos, rectifiqueu i ompliu la graella següent:

XICS		XIQUES	
Externs	Interns	Externs	Interns

Activitat 2 (No ens va d'un pam)

Com que encara hi ha companys que no han llegit *Cicle bis*, no ens sorprendria escoltar al vestidor del gimnàs frases com aquestes:

- (Entre xics): —Quina misèria que tens!
—Tens més poc pèl que Gorbaxov!
- (Entre xiques): —Nades? *Nada por delante, nada por detrás.*
—Quines bombes!

Busqueu arguments al llibre que impedisquen que la gent s'acomplexe davant aquestes afirmacions. Amb aquests, redacteu en cinc línies quina és l'autèntica importància de la mesura dels òrgans sexuals externs i si això ens ha de portar maldecaps.

Activitat 3 (Si ho fem... amb tranquil·litat)

A partir de la informació que ens dona *Cicle bis* sobre els anticonceptius ens dirigim cap a la biblioteca del centre i/o del municipi. Allà tractarem de portar a terme un treball de recerca sobre aquest tema (prèviament haurem informat l'alumnat del funcionament d'una biblioteca).

Una vegada processada la informació obtinguda, els grups hauran d'elaborar una carpeta-informe al voltant dels anticonceptius. Ara bé, d'una manera o altra, els alumnes hauran de posar aquest tema en relació amb la definició d'amor que han fet a la classe de llengua i literatura.

A més a més, organitzem amb el responsable del Centre de Planificació Familiar més proper una taula redona sobre el tema. A la fi, els diferents grups comenten el treball fet (l'informe) amb aquesta persona i els possibles punts foscos que els hi hagen quedat.

Activitat 4 (o si... o no... Però alerta!)

A partir d'un dossier fet de retalls de premsa sobre el tema de la sida, l'alumnat n'extraurà les idees que més els interesse. En segon lloc, assistirem a la projecció de la pel·lícula *Filadèlfia* seguida d'un cine fòrum sobre el tema: «Sida: homosexualitat i heterosexualitat».

Una vegada fetes les sessions oportunes al crèdit comú, la projecció de la pel·lícula esmentada, la lectura de *Cicle bis* i després d'haver treballat el dossier de premsa, els diferents grups de treball han de respondre correctament el formulari següent:

a) De totes les pràctiques següents, digues quines són de risc i quines no: tocar-se, besar-se, compartir serveis, tossir, xeringues usades, preservatius, relacions orogenitals, coit anal i coit vaginal.

b) Com podeu fer segures aquelles pràctiques que han estat qualificades de risc?

Activitat 5 (De síntesi)

Després d'haver llegit *Cicle bis*, i després d'algunes classes de ciències experimentals sobre el tema, ara ja esteu en condicions de redactar un decàleg del «Sexe segur».

- Reflexioneu com tracta *Cicle bis* el tema. Per què?
- Ho fa seriosament i profundament? L'autor s'ha quedat curt? Per què?
- Feu una llista d'aquelles coses que no us han quedat clares.
- Redacteu una carta a l'autor del llibre on el feliciteu o el recrimineu pel tractament del tema que hi fa. Trameteu-li-la amb un correu electrònic.

4. Des d'Educació Física

Des d'aquests crèdits hem seleccionat dos temes per a treballar a partir del llibre que estudiem. Per a començar tractarem aquelles mesures higièniques relacionades amb la menstruació i, en segon lloc, parlarem d'alguns problemes relacionats amb l'alimentació: l'anorèxia i la bulímia, problemes relativament nous però freqüents en l'adolescència.

Activitat 1 (Del perfum)

A partir del *Cicle bis*, l'alumnat ja es troba en condicions d'explicar què és la menstruació. Per això farà dues definicions correlacionades:

Definició metafòrica:.....
.....
.....
Definició científica:.....
.....

Per què és més important la higiene personal en aquests dies?

Així doncs, després de llegir *Cicle bis*, i d'haver treballat a la classe d'educació física, ja ens trobem en condicions de fer un anunci per a penjar-lo a classe on recollim els consells bàsics d'higiene personal. Donarem raons convincents per a tenir cura amb:

el cos (dutxa), la cara (acne), les mans, el cabell, els genitals, les compreses o els tampons.

Tot seguit podrem fer una exposició d'aquests anuncis, que pot ser visitada pels companys de 2n d'ESO. Els de 3r els en faran les explicacions oportunes.

Activitat 2 (Escull la que més t'agrada)

Els diferents grups de treball prepararan una petita representació on simularan un anunci de temàtica esportiva sobre una suposada marca de compreses o de tampons. Els alumnes manipularan aquests objectes: composició, textura..., tot seguit esmentaran els convenients i inconvenients de l'ús de cada una d'aquestes possibilitats.

Activitat 3 (Però que guapos que som!)

De manera individual els alumnes faran una llista d'aquelles coses que els agrada del seu cos i de la seua manera de ser, així com la de la resta dels membres del grup. En acabant, ordenarem els aspectes de més a menys importància, segons els valors que transmet *Cicle bis*. En grup discutirem la importància dels aspectes físics i psicològics. Tindrem cura de destacar els aspectes positius de cada alumne/a.

A partir dels resultats obtinguts, i després de buscar la definició d'anorèxia i de bulímia, encetarem un tema de debat al voltant de la personalitat, el físic i l'alimentació. Aquest debat ha estat preparat amb la col·laboració del psicòleg del centre.

Una vegada fetes aquestes passes, l'alumne omplirà la fitxa següent:

Tal com em veig jo:

Tal com em veuen els altres:

Raons per a estar bé amb mi:

5. Des de Música

Als crèdits de Música utilitzarem el llibre que ara estudiem com una eina potenciadora de la creativitat i del gust artístic. A més a més, pretenem impulsar un aprenentatge autònom i de col·laboració.

Activitat 1 (Toquem *Cicle bis*)

L'objectiu d'aquesta activitat és muntar un concert sobre el llibre. Tot partint del fil argumental i de les emocions suscitées per la lectura els grups de treball hauran de:

- Esquematitzar-ne l'argument.
- Definir les emocions que volem transmetre i les dels protagonistes.
- Dissenyar instruments amb objectes quotidians: llaunes, cassoles...
- Crear una partitura amb un llenguatge simbòlic inventat pel grup.
- Assajar del concert.
- Actuar davant la resta de companys (tres minuts).

Una vegada escoltades totes les composicions, veurem en quines coses coincideixen i en quines no. Reflexionarem sobre el llenguatge musical en relació a l'argument del llibre i els sentiments que s'hi traspuen.

6. Des de Ciències Socials i Matemàtiques

En l'àrea de Ciències Socials s'explotaran aquells aspectes que permetran fer una anàlisi de la societat en què l'alumnat és immers amb l'objectiu de transformar-la en la mesura que siga possible.

Una bona part d'aquestes activitats ve encapçalada per la confecció i l'execució d'enquestes. És ací, en el tractament estadístic, on les matemàtiques esdevenen un llenguatge necessari.

Activitat 1 (I nosaltres som moderns?)

Amb la col·laboració del professor de literatura preparem un dossier de textos literaris que reflectisquen diferents concepcions morals i sexuals a l'edat mitjana. Una selecció podria ser la següent:

- Vicent Ferrer, *Sermons*.
- Francesc Eiximenis, *Lo Crestià* (fragment).
- Bernat Metge, *Lo Somni* (fragment).
- Abdal·là Turmeda, *La disputa de l'ase* (fragment).
- Jaume Roig, *L'Espill* (fragment).

Els alumnes prepararan un seminari amb el títol: «Sexualitat i dona a l'edat mitjana». Cada grup dirigirà un tema de reflexió i s'encarregarà de moderar-lo:

- La dona a l'edat mitjana.
- El concepte de pecat i sexe.
- L'homosexualitat a l'edat mitjana.
- Relacions afectives a l'edat mitjana.
- L'amor segons Ausiàs March.
- L'amor al *Tirant lo Blanc*.

Una vegada elaborades les conclusions, l'alumnat haurà de respondre les qüestions següents:

- Hi ha un concepte únic de sexualitat a l'edat mitjana?
- *Cicle bis* en subscriuria algun d'aquests?
- El concepte de *Cicle bis*, a quin s'aproxima més i de quin s'allunya més?

Activitat 2 (Sintetitzem)

Relacioneu els elements de les columnes i contesteu les preguntes següents:

<i>L'Espill</i>	Burlar-se de la dona
Ausiàs March	Adoració i patiment vers la dona
Vicent Ferrer	Càstig de la dona
Eiximenis	Dominar la dona
Bernat Metge	Masclisme
Abdal·là Turmeda	Sexe i ludisme
David Duran	Orientar

- Com pots relacionar les teues respostes amb les diferents estructures socials i de pensament?
- Feu un dibuix de cada model de dona-sexualitat que hem descobert.
- Creieu que la dona ha superat tots els entrebancs que arrossega des de l'edat mitjana?
- La dona té altres reptes en l'actualitat?
- Podem donar per superat el masclisme?

Activitat 3 (I a casa nostra com ho tenim?)

Els participants de la nostra experiència didàctica s'aproximaran a l'estudi sociològic del seu municipi pel que fa al tema que estudiem.

Als diferents grups de treball, i des de Ciències Socials, se'ls encarregarà fer una anàlisi del concepte de sexualitat i de les seues actituds: amb l'ajuda del professor, els alumnes dissenyaran i passaran enquestes que contemplen els aspectes següents:

- Concepte de sexualitat.
 - Professors/es.
 - Dones i homes joves.
 - Homes i dones de mitjana edat.
 - Dones i homes de la tercera edat.
- Actituds vers el sexe.

A partir d'aquest moment, i una vegada tenim tots els formularis contestats, adreçarem l'alumnat a la classe de matemàtiques on es revisarà tot el procés perquè haja estat científic i se n'hi faça el tractament estadístic. Retornarem al crèdit de Ciències Socials totes les dades i unes primeres conclusions per tal d'elaborar un informe que enviarem a l'ajuntament del municipi i publicarem a la revista del centre:

- Dona i sexualitat a l'Edat mitjana.
- Dona i sexualitat al nostre poble.
- Dona i sexualitat a *Cicle bis*.

Activitat 4 (Les dones de Kabul)

Veurem el reportatge emés per TV3 *Les dones de Kabul* i comentarem el text següent tot relacionant-lo amb el que hem vist:

Porque tratan de controlar a los pobres y a las mujeres a través de la religión. La mayoría de gobernantes, no sólo aquí sino en todo el mundo, utilizan la religión para controlar a los pobres, que son la mayoría, y a las mujeres, que son la mitad de la sociedad; por eso aplican la religión en los distritos pobres más que en los ricos, porque ellos mismos, los gobernantes, no están interesados en la religión, no la cumplen, pero la hacen cumplir a pobres y mujeres.

«Cuadernos África-América Latina», núm. 10 1/93, p.136

- Estàs d'acord amb el contingut de l'article o hi penses diferent?
- *Tant de bo fos un paio!* Ací està realment justificada l'expressió?
- Quines solucions aportaries al problema?

Activitat 5 (Dels drets humans)

Si és possible, i en el nostre cas ho és, crearem a l'aula una comissió d'alumnes de diferents àmbits culturals: europeus i magribins. Amb el títol de *Cicle bis*, presentarà un document a favor de la llibertat, la sexualitat i la dona. Poden fer referències a la lectura que treballen.

Totes aquestes activitats volen ser orientatives, cada centre i cada grup de professors les haurà d'encabir dins el tarannà del centre i de l'alumnat. Nosaltres el que volem destacar ara i ací és l'estructura en xarxa que hem creat. Tutoria ha plantejat el problema i els interrogants, les activitats s'han portat a terme en els diferents crèdits comuns, i

finalment, tot s'ha retornat al crèdit de Tutoria on es responen preguntes, s'aclareixen qüestions i es tracta el tema des d'un vessant humanístic, global i significatiu per a l'alumnat.

CONCLUSIONS I REFLEXIONS FINALS

«És el primer llibre complet que m'he llegit mai.» (José Antonio, 3r ESO)

«És una passada! Que no en tens un altre com aquest?» (Sònia, 3r ESO)

Cicle bis esdevé un llibre gairebé generacional (en un sentit cronològic de la paraula). Ha estat la seua sinceritat, plasticitat i claredat la que ha permès participar tots els lectors i així motivar d'una manera vital les diferents activitats als crèdits en què l'hem treballat.

La lectura ha esdevingut la xarxa que ha permès portar a terme un ensenyament globalitzador més enllà de la matèria tractada. Ha activat tota una sèrie de dinàmiques socialitzadores entre l'alumnat i el professorat que fan de l'aprenentatge una realitat més enllà de l'academicisme i la inutilitat de molts conceptes.

Cicle bis dignifica la literatura, en la mesura que posa al seu lloc l'expressió literària juvenil (sovint confosa amb la cursileria i adreçada a un lector de plàstic). Els nostres lectors han esdevingut *homenets* i *donetes* que s'hi busquen, i ara s'hi troben en un llibre i en unes activitats d'aprenentatge que l'esmicolen i alhora el sublimen en una unitat indissociable.

L'experiència ens demostra la caducitat d'algunes metodologies, i d'algunes formes estantisses, que no renovarem si no hi ha actituds i productes agosarats com *Cicle bis*, un llibre singular, i que entra sense embussos en el lector.

El llibre, segurament, i creiem que la nostra experiència també, trenca les encara rígides fronteres acadèmiques entre les diferents matèries. Amb aquesta actuació tutorial pretenem entrar en un benentès ensenyament humanístic que desenvolupa la individualitat, i així de retruc dinamitzem la dimensió social de la sexualitat en l'ésser humà.

D'altra banda, la nostra experimentació ens ha portat, al professorat, a crear un fòrum de discussió i acord pel que fa a totes les nostres actuacions. Només així hem arribat a entendre l'adolescència com un poliedre que es projecta a les nostres aules. Mitjançant el llibre tots hem tingut la sensació de treballar amb realitats que van més enllà de la ciència, que s'endinsen en l'individu.

Cicle bis ha estat encabit dins el nostre Projecte Curricular de Centre, perquè és agosarat i permet, amb experiències com la nostra, conjugar literatura i ensenyament, dos termes que hem anat expandint a partir d'un acte plaent com és la lectura, i tot lligat, controlat i revisat des de la tutoria. És per això que podem afirmar que el llibre fa referència a una realitat total, l'acadèmica i, la més important, la humana.

Joan Carles Seguí i Mas
Professor d'Ensenyament Secundari